

<https://helda.helsinki.fi>

pö Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakenta Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä

Kivilaakso, Aura

2022

pö Kivilaakso , A & Mäki , M 2022 , ' Tarkoittaako kehittäminen aina sein
Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä ' ,
Yhdyskuntasuunnittelu , Vuosikerta. 60 , Nro 1 , Sivut 81-105 . <https://doi.org/10.33357/ys.119920>

<http://hdl.handle.net/10138/355383>

<https://doi.org/10.33357/ys.119920>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

“Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista?”

Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä

Aura Kivilaakso ja Maija Mäki

Tässä artikkelissa tarkastellaan Turun historialliseen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmaa suhteessa kaupunkilaisten kokemuksiin ja näkemyksiin kaupunkikeskustasta. Artikkelissa Turun historiallisen keskustan kehittämistä lähestytään kaupunkilaisten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Osallisuus nähdään artikkelissa nykykaupunkisuunnittelua ohjaavana narratiivina. Aineistona tutkimuksessa on kehittämissuunnitelman lisäksi hyödynnetty kävelyhaastattelu- ja havainnointiaineistoa. Tulokset kiinnittyvät kaupungissa liikkumiseen, kulkureitteihin sekä historiallisista yksityiskohdista muodostuvaan paikan henkeen, joiden havaitaan olevan osin ristiriidassa suunnittelua ohjaavien narratiivien kanssa.

Asiasanat: kaupunkitila, historialliset keskustat, kaupunkikehittäminen, osallisuus

Johdanto

Turun keskusta-alue on ollut 2000-luvulla kaupungin keskeinen kehittämis- kohde. Kaupunki on teettänyt selvityksiä muun muassa keskustan asuinedel- lytyksistä (Forsell, 2009; Vasanen, 2009), Aurajoen merkityksestä Turun kaupunki- identiteetille (Kostet, 2009) ja turvattomuusmielikuvista (Vahanne, 2008). Eriytyistä kiinnostusta on herättänyt historiallisen keskustan, niin kutsutun Turun Vanhankaupungin alue. Turun kaupunkitutkimusohjelmaan liittyvissä sel- vityksissä historian läsnäolo tunnistettiin sekä mahdollisuudeksi että haas- teeksi. Eniten kehittämistä kaipaavaksi alueeksi nimettiin Vanhan Suurtorin alue (Forsell, 2015). Keskeisestä sijainnista huolimatta Vanhan Suurtorin todet- tiin olevan usein tyhjiällä ja alueeseen liitettiin turvattomuuden tunteita. Kaupunkitutkija Georgiana Varna esitti, että kaupunki ajattelisi koko torin muotoilun näkökulmasta uudestaan. Hän toivoi alueelle uusia houkutus- ja näki, että ”torin rooli voisi olla Turun historian esittely” (Varna, 2013, s. 4–6).

Keväällä 2021 kaupunki julkaisi *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelman*. Sen taustalla on Turun keskustavisio, jossa Turun ”Vanhankaupungin renessanssi, yliopistojen näkyvyyden ja roolin kasvattaminen ja alueen kehittäminen eurooppalaiseksi olohuoneeksi” on nostettu yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi. Keskustavision lisäksi Turun his- toriallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmaan ovat vaikuttaneet alueen keskeisten kiinteistönomistajien suunnitelmat. Turun kaupunki työsti kehittämissuunnitelmaa yhteistyössä Suomen Yliopistokiin- teistöjen, Stiftelsen för Åbo Akademin, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän, Turun yliopiston, Turun Yliopistosäätiön, Turun Ylioppilaskyläsäätiön ja Åbo Akademin kanssa. Käytännön suunnitelmatyön kaupunkilaisia osallistaen tekivät Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki.

Kehittämissuunnitelmassa keskeisimmiksi arvoiksi nostettiin Vanhan- kaupungin alueen pidettävyys, yhteisöllisyys ja houkuttavuus. Suunnitelman laatimista ohjasi Turun kaupunkistrategian 2029 visio: ”Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuuri- kaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä.”

Tässä artikkelissa tarkastelemme Turun historiallisen keskustan ja yliopis- tojen alueen kehittämissuunnitelman ja turkulaisten kokemuksia vanhasta kaupungista lähestyen asiaa kaupunkilaisen osallisuuden ja vaikutusmah- dollisuuksien näkökulmasta. Tutkimusaineistona hyödynnämme kehittä- missuunnitelman ja Turun kaupunkistrategian lisäksi kävelyhaastattelu- ja havainnointiaineistoa, joka on muodostettu kevään 2021 aikana. Tarkaste- lemme artikkelissa osallisuutta nykykaupunkisuunnittelua ohjaavana nar- ratiivina. Kysymme, kenen ääni kehittämissuunnitelmassa kuuluu ja miten

KARTTA 1 Kehittämissuunnitelmassa on useita karttakuvin esitettyjä visualisointeja. Tähän karttaan on merkitty tummalla viivalla suunnitelman aluerajaus. Turun Vanhankaupungin alue määritellään kartassa vaalealla pohjaväriellä merkitylle alueelle (Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma, 2021, s. 13).

osallisuus näkyy suunnitelman laatimisen jälkeen. Kehittämissuunnitelmaan liittyy merkittäviä rakennettuun ympäristöön kohdistuvia toimenpiteitä täydennysrakentamisen ja uusien kulkureittien johdosta. Kävelyhaastattelujen avulla muodostamme kuvaa kaupunkilaisten kulkemisen tavoista Turun historiallisessa keskustassa. Miten historiallisen keskustan kehittämisen suuntaviivat välittyvät kaupunkilaisten arkeen ja kokemuksiin kaupungistaan?

Artikkeli keskittyy kaupunkikehittämisen osallisuuksiin. Emme tässä yhteydessä erikseen määrittele Turun historiallisen keskustan rajausta, vaan käsittelemme aihetta kehittämissuunnitelmassa määritellyin termein ja aluerajauksin. Kehittämissuunnitelmassa *historiallisella keskustalla* tarkoitetaan kehittämistarpeen kautta muodostunutta rajausta eli Aurajoen, Helsinginkadun ja Hämeenkadun muodostamaa kolmiota. Termiä Vanhakaupunki

on käytetty kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 14–15) työnimenä korvaamaan pitempi, mutta tarkempi ilmaisu *historiallinen keskusta ja yliopistojen alue*. Suunnitelmassa ei ole eksplisiittisesti määritelty, mitä *historiallinen* Turun kontekstissa tarkoittaa.

Osallisuustutkimusta kriittisen diskurssianalyysin ja etnografian keinoin

Kulttuuriperinnön tutkimuksessa on 2000-luvun ajan tehty näkyväksi institutionaalisen kulttuuriperintökäsityksen vaikutusta tavallisten ihmisten mahdollisuuksiin tunnustaa kulttuuriperintöään. Osallisuuteen liittyvät haasteet ovat niin eettisiä, poliittisia, teoreettisia kuin käytännöllisiä (Waterton & Smith, 2009). Kulttuuriperintöä käsittelevien virallisten sopimusten ja julistusten paradigma onkin muuttunut ihmisläheisemmäksi. Esimerkiksi Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (2005) korostaa avointa hallintoa ja vahvempaa demokratiaa kulttuuriperintöyhteisöjen oikeuksien ja vastuun näkökulmasta (ks. Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti, 2021). Tiivistäen voi todeta, että osallisuuden kysymykset ovat olleet helpompia nostaa esiin kuin ratkaista. Kuitenkin myös ylhäältä alas etenevässä suunnittelussa on mahdollisuus kasvattaa yhteisöjen ja asukkaiden osallisuutta, mikäli kehittäminen tapahtuu heidän ehdoillaan (Hovi, 2021, s. 114).

Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma on diskurssiin nojaava strateginen dokumentti. Diskurssin valta ja voima on pitkäaikaisuudessa sekä samojen väitteiden ja perustelujen toistossa. Diskurssit vakiinnuttavat tietynlaisia puhe-, ajattelu- ja toimintatapoja ja ovat kontekstisidonnaisia (Jäger & Maier, 2009, s. 35–38). Analysoimme artikkelissa kehittämissuunnitelmaa ja kaupunkilaisten näkemyksiä Turun historiallisen keskustan kehittämisestä kriittisen diskurssianalyysin hengessä. Osoitamme, mitä kehittämissuunnitelmassa on aikaan ja yhteisöön kiinnittyen sanottu (Jäger & Maier, 2009, s. 26). Kriittinen diskurssianalyysi ei tarkastele diskursseja ulkopuolelta, vaan sillä on kanta-aottava, yhteiskuntakriittinen luonne (Jäger & Maier, 2009, s. 36; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 67–70).

Kehittämissuunnitelman lisäksi artikkelin aineistona on käytetty kävelyhaastatteluja ja havainnointia. Kävelyhaastattelukutsu lähetettiin Turkuseuran jäsenille tarkoituksellisesti kehittämissuunnitelman julkaisun yhteydessä maaliskuussa 2021. Turkuseura on kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on vaalia Turun historiaa, murretta ja turkulaisuutta. Järjestö oli mukana myös kehittämissuunnitelman teossa. Kävelyhaastattelujen tarkoituksena oli kuulla paitsi kaupunkilaisten näkemyksiä itse kehittämissuunnitelmasta,

myös heidän kokemuksiinsa osallisuudesta kehittämissuunnitelmatyössä. Kevään 2021 koronatilanne vaikutti halukkuuteen osallistua kävelyhaastatteluihin. Haastattelukutsuun vastasi neljä henkilöä (MUSE/aud/1-4), ja haastattelut toteutettiin toukokuussa 2021. Lisäksi alueelle tehtiin tutkijalähtöisesti kaksi havainnointikävelyä (MUSE/spa/26-27). Haastattelu- ja havainnointikävelysten aikana tutkija valokuvasi ympäristöä ja erityisesti niitä kohteita, joista haastateltava kertoi.

Menetelmällisesti kävelyhaastattelulla on etnografisessa tutkimusotteessa pitkät perinteet. Sen koetaan tuottavan paikkoihin sitoutuvia merkityksiä ja käsityksiä hyvin ilmentävää tietoa (Ojanen, 2018, s. 130). Menetelmää on hyödynnetty Suomessa viime vuosina erityisesti kaupunkiympäristöissä tutkimalla muun muassa maahanmuuttajataustaisten paikkakokemuksia (Ojanen, 2018) ja seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisia paikkasuhteita (Suopajarvi, 2014). Kävelyhaastatteluihin, joita sanoitetaan myös mukana kulkemisen ja kanssakävelyn käsitteillä, perustuvissa tutkimuksissa on 2000-luvun kuluessa suuntauduttu erityisesti kokemuksellisuuteen, ruumiillisuuteen ja aisteihin (esim. Aula, 2018; Pink, 2007, 2009), mutta myös kävelyn sosiaaliseen luonteeseen (esim. Lee & Ingold, 2006; Vergunst, 2010), ihmisen ja toislajisten kohtaamiisiin kaupunkitiloissa (esim. Luggauer, 2019) sekä ihmisen ja ei-inhimillisen materian suhteisiin (Degen ym., 2010).

Tässä tutkimuksessa kävelyhaastattelut toteutettiin kanssakulkemisen ideaan pohjautuen: tutkija kulki haastateltavien mukana haastateltavien itsensä valitsemalla, arkisella reitillä keskustellen, kysellen, kuunnellen ja havainnoiden haastateltavien kulkemista, kokemuksia, käytäntöjä ja vuorovaikutusta kaupunkitilassa (esim. Kusenbach, 2003, s. 463; Lee & Ingold, 2006, s. 83). Näin kävelyhaastattelujen avulla syvennyttiin kaupunkilaisten arjen elettyihin kokemuksiin, jotka avautuivat kävellen yksityiskohtaisemmin kuin muutoin kiinnittyen myös yllättäviin ja ilman kävelykokemusta piiloon jääviin asioihin (Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen, 2017). Kaupunkitilaan ja paikkoihin liittyvät merkitykset voivat kävelemisen näkökulmasta poiketa siitä, miten kaupunkitilaa yleensä arvotetaan. Näin kävelykokemukset sitoutuvat myös mielenkiintoiseksi, mutta usein huomaamattomaksi tai vaietuksi osaksi kaupunkikehittämistä (vrt. Jokinen ym., 2010).

Käsitlemme artikkelissa osallisuutta kehittämissuunnitelmasta esiin nousevien elävyyden ja yhteisöllisyyden diskurssin sekä kehittämisen diskurssin avulla. Nämä ovat vaikuttaneet myös kävelyhaastatteluissa käsiteltyihin aiheisiin. Tarkastelemme etnografisesta aineistostamme nousevia näkemyksiä diskurssien rakentumisesta ja arvioimme, mitkä voimat niiden taustalla vaikuttavat. Lisäksi kysymme, mitä kehittämissuunnitelmaa val-

litsevat diskurssit jättävät ulkopuolelleen suhteessa haastatteluaineistossa esiin nousseisiin näkökulmiin.

Turun historiallinen keskusta koettuna kaupunkitulana

Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 25, 76) puhutaan kulttuurin ja elämysten kauniista kaupunkitulasta, yhteisöllisestä historiallisesta keskustasta, jossa pääroolissa on eri toimijoiden törmäyttäminen ja yhteiskehittäminen, sekä yliopistojen elävästä kaupunginosasta. Alueen voimavaraksi nostetaan Suomen oloissa poikkeuksellinen vuosisatojen kerroksellisuus. Kävelyhaastatteluilla useamman haastateltavan kanssa pohdittiin sitä, miten käytännössä historiallinen Turun keskusta, niin sanottu ”vanha kaupunki”, voisi rajautua ja missä se oikeastaan sijaitsee. Havainnointikävelyllä tammikuussa 2021 tämä rajautumisen ongelma tuotti ruumiillisia, aisteihin kiinnittyviä havaintoja kaupunkitulasta (MUSE/spa/26):

Mä ajoin parkkiin tohon, Tuomiokirkon viereen ja lähdin tästä kävelemään ja ensimmäisenä, suuntasin tonne Hämeenkadulle ja aloin kattoo sitä rajaa. Et se tuntuu semmoselta jopa, tunteenomaselta, että on helpompi hengittää, kun astuu kohti vanhaa Turku. Se [Hämeenkatu] on semmonen rujo, äänekäs, meluisa tie, josta lähtee semmosia hengitystä avaavia, pieniä käytäviä kohti tätä valoisempaa ja hohtavampaa, vanhaa Turku. Ja nyt mä sitten yritän täältä löytää, niitä kuvia ja otan kuvia niistä kohdista missä jotenkin se vanhan Turun, tunne alkaa vähitellen hiipiä itseen, ja missä on niit rajakohtia.

Vanhankaupungin rajautuminen osoittautui hyvin subjektiiviseksi, kokemuksellisuuteen perustuvaksi asiaksi. Lisäksi se, miten kaupunkilaiset ymmärtävät ja hahmottavat Turun historiallisia kerrostumia vaikutti siihen, millä tavoin he lähtivät haastatteluissa konkreettisesti kävelen lähestymään Turun Vanhaakaupunkia. Käsitukset keskiaikaisen Turun olemuksesta ja kaupungin kehittymisestä ohjasivat sitä, miten historiallinen Turun keskusta miellettiin ja rajattiin kävelyhaastatteluissa (MUSE/aud/2):

Et vanha Turku on mun mielest Koroinen ja Unikankare ja, et mä katon aika kaukaa sen vanhan. Mut sit jos sitä pikkasen laajentaa, niin sit tulee tääkin [Aurajoen toinen puoli Tuomiokirkolta päin katsottuna], koska toi Vähätori, siellähän on niit joitain luita, jotka on aika vanhoja ja niin edelleen. Mut et ennen kaikkee se [vanha Turku] on täl puol jokkee se vanha, koska tää on se kirkon puoli. Ja toi [Aurajoen toinen puoli] on väkisinkin toispuoleinen.

KUVA 1 Turussa, niin sanotun vanhan kaupungin rajalla, näkymä Hämeenkadulta Brahenpuistoon. Kuva: Maija Mäki 2021.

Toiselle haastateltavalle merkityksellistä oli erityisesti kaupungin ajallinen kerroksellisuus, jonka voi havaita ympäristössä. Haastateltava puhui “siitä tunteesta, että elää elävässä ympäristössä” (MUSE/aud/4). Tähän elävyyteen liittyvät konkreettiset jäänteet eri aikakausilta, jotka kiinnittävät haastateltavan arkiympäristön Turun historiallisiin vaiheisiin. Tässä kiinnittymisessä haastateltavalle oli tärkeää erityisesti kaupungin historiallisten kerrosten monimuotoisuus; niin arkeologinen menneisyys kuin myös esimerkiksi Turun kaupungin teollinen historia, vanhat asuinalueet ja esimerkiksi sota-ajasta jäljelle jääneet merkit. “Kaikki näkyy yhdellä silmäyksellä ... ja se tekee olon mukavaksi.” (MUSE/aud/4).

Joitakin yksityiskohtia alueelta löytyi, joissa nimenomaan tunne Turun vanhasta kaupungista tuntui olevan keskeinen ja yhtenäinen haastateltavien kesken. Tämä vastaa Georgiana Varnan (2013, s. 11) havaintoa Suurtorin alueesta itseisarvoisena Turun historiallisena keskustana. Haastateltavien vastauksissa esille nousi usein Luostarin Välikatu, jonka mukulakivipintaa ja rakennusten värimaailmaa pidettiin erityisen ”keskiaikaisena”. Haastateltavat kuvasivat kadun tunnelmaa muun muassa lämpimäksi ja kuvaukselliseksi (MUSE/aud/1; MUSE/aud/2). Katu kutsuu kävelemään ja moni haastateltavista kertoi hakeutuvansa kävelyretkillä juuri tälle reitille (MUSE/aud/1):

Nyt mä olen hemmetin onnellinen ja käyn tässä aina koirien kans käppäilemäs, ja mietin tätä maailmanmenoo. ... Ohan se nyt hemmetin hieno, kaikki nämä yksityiskohdat.

Turun Vanhakaupunki saattoi hahmottua myös ikään kuin ylhäältä päin, esimerkiksi Vartiovuorelta. Yksi haastateltavistamme nimesi voimapaikakseen nimenomaan Vartiovuorelta, Tähtitornin juurelta avautuvan näkymän kohti Turun historiallista keskustaa (TYKL/aud/3).

Turun historiallisen keskustan koettiin aukeavan parhaiten kävelen, tunustellen. Jokaisella haastateltavalla osoittautui olevan omat lempireittinsä ja kulkemisen tapansa. Kävelyretkillä huomio saattoi kiinnittyä sellaisiin yksityiskohtiin, joita ei muutoin huomaisi. Tällaisia yksityiskohtia olivat esimerkiksi kaupunkiluontoon liittyvät asiat, kasvit ja puut, joita haastateltavat nostivat merkityksellisiksi, arjen kokemusmaailmaa rikastuttaviksi tekijöiksi. Kävellessä saatettiin valita reittejä, joissa päästään tervehtimään näitä kasveja. Kasvit saattoivat myös kantaa muistoja, jotka rakentavat ihmisen mielessä hänen omaa kaupunkiaan kiinnittyen tiettyihin elämänvaiheisiin ja paikkoihin. Silloin myös kaupungin kehittämissuunnitelmat voivat näyttäytyä hyvinkin henkilökohtaisena, muistoihin ja tunteisiin lomittavana ja siten tunteita herättävinä dokumentteina. Erään haastateltavan kanssa kävimme Tuomaanpuistossa etsimässä haastateltavalle erityisen merkityksellistä puuta. Puusta löytyi kanto.

Tohon puuhun me, jo 15 vuotta sitten sidottiin [koira]. Aina kun me käytiin piknikillä tässä ja otettiin kaikki herkut esiin, niin hän kisko itteään siihen puuhun niin paljon, että se teki tämmösen mutkan sitten seuraavina vuosina. Ja se voi olla yks syy, minkä takia se on nyt poistettu. Sen takia nyt [koiran] poismenon jälkeen sit ollu tämmönen tietynlainen muistomerkki hänestä, mä meinaan surin sitä melkein enemmän ku mun äitiäni. Että [koira] oli niin tärkeä mulle. Ja [koiran] takia mä nyt tunnenkin nää kulmat sit paljon paremmin ku monet semmoset, joilla ei oo koira. (MUSE/aud/3)

KUVA 2 Antropologi Sarah Pinkin mukaan paikat rakentuvat liikkeessä ja reittien avulla (Pink, 2007, s. 245, 248). Kaupunkilaiset luovat usein omia kulkureittejä riippumatta siitä, onko reitti suunniteltu alun perin kulkemiseen vai ei. Eri vuodenaajat luovat erilaisia kulkemisen tapoja. Talvella 2021 Turussa kaupunkilaiset ovat kulkeneet polun lähemmäs Aura-joen rantaa kuin mihin lunta on pystytty raivaamaan. Kuva: Maija Mäki 2021.

Vahvat muistot voivat tuottaa kaupunkitilassa kulkiessa jopa ruumiillisia reaktioita. Haastateltava puhui siitä, että “jalat meinaavat pettää”, kun hän muistelee tiettyjen puiden kaatamista ja katoamista kaupungista (MUSE/aud/3). Eräs toinen haastateltava taas ei nostanut esille tuomiokirkon läheltä esimerkiksi vanhaa rakennuskantaa tai patsaita, vaan tietyn kasvin:

Siel [Tuomiokirkkopuisto] just sitä käenrieskaa kasvaa. Ja sielt mä kuljen aika usein. Me tehdään mun tyttären kans, kävellään, mennään tai mä aina kävelen hänen kanssaan viikonloppuisin. Me käydään ostoksilla ja muuta, niin me usein tullaan jokirantaa pitkin ja poiketaan sen puiston läpi. Ja sitähän on tarkoitus nyt laajentaa sitä tämän puolen jokireittiä, et sit pääsis pidemmän matkaa. ... Sitä on Piispankatuyhdistys tehny yhdessä seurakunnan ja ketä kaikkii siin on mukana, et saatais se. Ja kaupunki on sitä lähteny jo edistämään sitä asiaa.

Tässä kaupunkikehittämisen suuntaviivat yhdistyvät haastateltavan arjen kokemukseen hyvästä ja miellyttävästä kävelyreitistä. Olennaista on huomata tapa, jolla kehittämissidean eteenpäin vieminen kuvataan haastattelussa: kaupunginosayhteisöstä ja kaupunkilaisista lähteväksi ideaksi, johon kaupungin viranomaiset voivat tarttua ja lähteä toteuttamaan.

Yksi haastateltavista kertoi kulkevansa lyhyttä työmatkaansa polkupyörällä. Pyöräilyssä on kulkijalla omat "sääntönsä", johon kaupunkitilaan liittyvät kulkemisen ehdot tuovat haasteita. Haastateltava kertoi pyörämatkastaan, joka kulkee Vänrikinkadulta Piispankatua pitkin tuomiokirkkoaukealle ja sen jälkeen liikennevaloista yli ja Porthanin puiston läpi. Liikennevalojen ylittäminen polkupyörällä vaatii erityistä tarkkaavaisuutta (MUSE/aud/2):

H: Sit mä mietin yleensä jo, kun mä oon tuol Tuomiokirkon kohdal niin mä yritän arvioida, et mä joko kiertelen tost pyörän kans ja odotan et mun ei tartte pysähtyä et mä pääsen sit suoraan.

M: Aa, niin sä oot tämmönen et se on...

H: Mä väijyn.

M: Joo. Pyörässä ei halua pysähtyä sillei et jalka menee maahan.

H: Ei, ei ei. Ei ei. Täytyy väijyy.

Haastateltavien arjessaan valitsemat kulkureitit risteilevät läpi ja ohi Turun historiallisesta keskustasta. Reittien valintaan liittyy haastateltavien mukaan usein monenlaisia käytännön syitä, kuten pyöräilyesimerkissä. Myös kulkemiseen liittyvät vaaranpaikat tunnistetaan ja niitä pyritään välttämään. Vapaapäiviin osuvilla pidemmällä kävelyretkillä valitaan kulkureitit työmatkakulkemista tarkemmin esteettisten syiden ja kiinnostuksenkohteiden mukaisesti. Aurajokirantaa haastateltavat lähestyivät monesta suunnasta, ja historiallinen keskusta oli läsnä sekä työhön että vapaa-aikaan liittyvässä kulkemisessa: usein läpikulkureittinä, jolloin pysähtymisen paikat löytyvät jostain muualta kuin Vanhankaupungin alueelta.

Haastateltavien näkökulmasta historiallinen keskusta oli nykyisellään tärkeä läpikulkureitti. Koska pysähtymisen paikat löytyvät alueen ulkopuo-

lelta, kaipaisi alue erityisesti palvelujen parantamista. Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 47) alueen elävöittäminen perustuu sekä läpikulkureittien että palvelujen lisäämiseen, joskin suunnitelmassa uudet palvelut sijoittuvat pääsääntöisesti uuden kampuskaupungin alueelle:

Jotta alueen läpi kulkisi enemmän kävelijöitä ja pyöräilijöitä, tarvitaan paremmat yhteydet Aurajoen ylitse. Kehittämissuunnitelmassa ehdotetaan siksi neljää uutta siltaa joko pelkästään kävelylle tai pyöräilylle ja kävelylle. Tämä on alueen elävöittämisen kannalta oleellista: Näin voidaan törmäyttää toimintoja ja ihmisiä ja saattaa ihmiset palveluiden ääreen.

Tällaisen tavoitteen saavuttamiseksi on ymmärrettävää, että kehittämissuunnitelmassa Vanhankaupungin alueelle on sisällytetty täydennysrakentamista palveluiden lisäämiseksi. Kävelyhaastattelujen perusteella jää epäselväksi, onko alueella nykyisellään ylipäätään ihmisiä, joita törmäyttää, mikäli alue koetaan pääasiallisesti läpikulkupaikkana. Se, mikä alueella kuitenkin on merkityksellistä, on haastateltavien esiin tuoma historiallisten yksityiskoh- tien synnyttämä tunne Turun “vanhasta kaupungista”.

Kenen elävä ja yhteisöllinen Vanhakaupunki?

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 76–77) osallisuuteen liittyvinä diskursseina painotetaan kaupunkitilan elävyyttä, yhteistyötä sen saavuttamiseksi sekä yhteisöllisyyttä, jotka ovat laajalti nousseet 2000-luvulla kaupunkikehittämisen keskeisiksi ihanteiksi. Myös vuorovaikutus kaupunkilaisten kanssa on nostettu tärkeäksi suunnitel- lun metodiksi, joskin suunnitelmassa kerrotaan vuorovaikutuksen tapahtu- neen tarkemmin määrittelemättömällä tavalla “kokoamalla porukoita yhteen”. Elävyys, yhteistyö ja yhteisöllisyys diskurssina vastaa Turun kaupunkistrate- gian 2029 visioon, jonka mukaan “Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuurikaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä” (Turku 2029 – pohjoisen Itämeren kiinnostavin kaupunki, s. 2).

Vanhankaupungin kehittämissuunnitelman laatimisessa yhteistyö on ollut Lundén Architecture Companyn ja suunnittelualueen kiinteistönomistajien välistä. Demos Helsinki on toteuttanut samanaikaisesti oman hankkeensa, jossa pyrkimyksenä on ollut “elävöittää keskustaa tukemalla historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen monipuolista, aktiivista ja ympärivuotista käyttöä”. Molempia projekteja on tehty “tiiviissä yhteistyössä, jotta alueen toimijoiden ja asukkaiden näkemykset ja kaupunkilaisten kokemukset on voitu suhteuttaa alueen rakentamisen kehittämismahdollisuuksiin. Lopuksi

Lundén Architecture Companyn ja Demos Helsingin työ yhdistettiin yhtenäiseksi julkaisuksi” eli kehittämissuunnitelmaksi (2021, s. 13).

Kehittämissuunnitelma antaa kuvan laajassa yhteistyössä tehdystä, yhteisöllisestä ja kaupunkilaisia osallistaneesta strategisesta suunnitelmasta. Siinä kerrotaan, että suunnitelman tekemiseen osallistuivat ”lukuisat ihmiset” eri tavoin. Ihmisten näkemyksiä kartoitettiin kaupunkilaisille suunnatulla Innoduel-kyselyllä, johon vastasi lähes 1 300 henkilöä, projektin osaorganisaatioille ja suunnittelualueen toimijoille suunnatuilla kahdella osallistavalla työpajalla, kaupunkilaisia mukaan suunnitteluun fasilitoineella verkossa järjestetyllä Turku Future Forum -tilaisuudella sekä Kerro kantasi -verkkokyselyllä, johon vastauksia tuli 63 kappaletta. Suunnitelman tekemiseen osallistuivat ”saumattomasti toisiaan tukien” yhteistyössä Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki. Projektin ohjausryhmään kuuluivat ”kaupungin ja keskeisimpien kiinteistönomistajien edustajat” (Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma, 2021, s. 139). Jos näitä tietoja tarkastellaan kulttuuriperinnön tutkimuksessa vallitsevien näkökulmien valossa, jää epäselväksi, missä määrin kaupunkilaisten näkemykset on huomioitu varsinaisessa suunnittelutyössä. Kehittämissuunnitelmassa ei juuri huomioida kulttuuriperinnön henkistä omistajuutta, kun laajaan yhteistyöhän varsinaisesti osallistetut tahot ovat olleet lähinnä suunnittelualueen toimijoita, ensisijaisesti kiinteistönomistajia. Omistajuuteen ja tätä kautta vallankäyttöön Turun historiallisen keskustan kehittämisessä kiinnittivät huomiota myös haastatteluihin osallistuneet. Suunnitelmaa kutsuttiin esimerkiksi ”kaikkien halujen tynnyriksi” erityisesti täydennysrakentamisen osalta (MUSE/aud/1). Valtaa suunnitelmatyössä ovat siis tässä suhteessa käyttäneet kiinteistönomistajat.

Kävelyhaastatteluihin osallistuneilla oli erilaisia näkemyksiä siihen, miten heidät oli kaupunkilaisina kutsuttu mukaan suunnitteluprosessiin ja millä tavalla heidän vaikuttamismahdollisuutensa olivat muotoutuneet prosessin aikana. Näkökulmat olivat varsin kriittisiä. On kuitenkin huomioitava, että kävelykutsuun vastanneilla on todennäköisesti ollut niin sanottua tavallista kaupunkilaista voimakkaampi tarve saada jaettua oma näkemyksensä Turun historiallisen keskustan kehittämisestä. Haastattelut saattoivat siis osin toimia myös väylänä kertoa osallistumattomuudesta tai siitä, että haastateltava oli kokenut osallistumisen mahdollisuudet erittäin vähäisiksi tai olemattomiksi.

Mä olin sil taval, että mä yritin tuppautua [mukaan suunnitteluprosessiin], mut mut ehdottomasti estettiin [osallistumasta]. ... Ne pelkäs jotenki, et vanha kaakki yrittää sössöttää samoi vanhoi paskoi. (MUSE/aud/1)

Toinen haastateltava ei halunnut kertoa osallistumattomuuden kokemuksestaan lainkaan haastattelunauhalle, vaan hän pyysi keskeyttämään haastattelun siksi aikaa, jotta voisi sanoa “tästä osallistumisesta pari sanaa vielä” (MUSE/aud/4). Joitakin haastateltavia tuntui lähtökohtaisesti harmittavan, että suunnitelman tekijät Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki ovat helsinkiläisiä toimijoita. Suunnitelmasta nähtiin välittyvän “helsinkiläisyyttä”, jonka ei koettu sopivan niihin merkityksiin ja arvoihin, joita Turun historiallisen keskustan koetaan kantavan (esim. MUSE/aud/1). Tähän haastateltavien kuvailemaan helsinkiläisyyteen kuuluu esimerkiksi suunnitelmapiiirrosten ihmismäärät, joita ei pidetty realistisina, ja toisaalta täydennysrakentamisen sekä siltojen määrä, joita kuvailtiin yliampuviksi, “överiksi”. Toinen haastateltava kuvasi suunnitelmaa seuraavasti:

Mä en oikein pysty katsomaan sitä [kehittämissuunnitelmaa] kauaa, mun mielestä siinä muutetaan liikaa asioita, ja keksimällä keksitään uutta. Et pitäis vähän maltillisemmin tehdä asioita. Nostaa se hyvä siel mikä on, entistä selkeemmin esille. (MUSE/aud/4)

Miten kaupunkilaisten haastatteluissa edustama “maalaisjärki” ja kaupunkielämän arki kohtaavat suunnitelmatyön visiotason diskurssit? Kulttuuriperinnön tutkijoiden näkemys on, että kulttuuriperintö kuuluu yhteisöille ja yksilöille, jotka käyttävät sitä todisteena historiasta ja jonka jatkumoon he itsensä sijoittavat. Kulttuuriperinnön osallisuus ei näin ollen liity aina siihen, kuka kulttuuriperintökohteen tai -asian konkreettisesti omistaa. Kyse on henkisestä omistajuudesta. Kulttuuriperinnön osallisuus (henkinen omistajuus) ja juridinen omistajuus ovat näin ollen toisistaan riippumattomia (esim. Grahn, 2014, s. 247). Saman kulttuuriperinnön ympärillä voi vaikuttaa monia kulttuuriperintöyhteisöjä, joista kukin tulkitsee kulttuuriperintöään erilaisista lähtökohdista ja liittää perintöönsä erilaisia merkityksiä. Myös kulttuuriperintöyhteisöt itsessään ovat moniäänisiä. Kaupunkisuunnittelun ja siihen kytkeytyvän kulttuuriperinnön osallisuutta tarkasteltaessa on siten olennaista kysyä, voivatko osallisia olla kaikki suunnitteluun tai suunnittelun kohteeseen itsensä osalliseksi kokevat vai ainoastaan he, jotka ovat riittävän tietoisia suunnittelusta tai osaavat sanallistaa näkemyksensä asianmukaisiksi ymmärretyin argumentein (Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti, 2021, s. 376–377).

Kävelyhaastatteluissa kulttuuriperinnön osallisuus ja siihen liittyvät sekä kaupunkikehittämiseen kietoutuvat ristiriidat välittyivät keskusteluissa, joissa sivuttiin fyysisiä menneisyyden jäänteitä, Turun historiallisen keskustan arkeologisia muinaisjäännöksiä. Haastateltavien toiveena oli, että arkeologisia muinaisjäännöksiä saataisiin aikaisempaa enemmän näkyville,

kaupunkilaisten koettavaksi. Tässä törmättiin kysymykseen siitä, keitä varten arkeologista menneisyyttä pyritään varjelemaan ja kenellä on oikeus nähdä ja kokea kaupunkitilaan kuuluvat, mutta maanpinnan alapuolella sijaitsevat muinaisjäännökset. Uusin esimerkki tästä on ollut Katedralskolanin arkeologiset kaivaukset vuonna 2018. Kaivauksien yhteydessä pidettiin auki pop up -museota, joka saavutti suuren suosion yleisön keskuudessa (Katedralskolanin pop up -museossa vieraili lähes 4500 kävijää). Myöhemmin koulun liikuntasalin alla sijainneet rauniot kuitenkin peitettiin, eivätkä ne ole enää nykyisin näkyvissä. Tämä on jäänyt harmittamaan yhtä haastateltavista. Hän puhuukin "hallitusta maatumisesta": siitä, miten arkeologiset muinaisjäännökset jätetään mieluummin maatumaan maan poveen kuin että niitä pyrittäisiin aktiivisesti suojelemaan esittelemällä niitä yleisölle ja huolehtimalla niiden kunnosta (MUSE/aud/1).

Keskeinen kysymys on siis, mitä kehittämissuunnitelman laatimisen jälkeen tapahtuu. Kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 19–21) on lueteltu monia kansainvälisiä verrokkeja. Turun kannalta samastuttavimpiin lukeutuu muun muassa Uppsala, jossa yliopiston vaikutus keskustan käyttäjäkuntaan ja uudistamiseen on merkittävä. Kaikissa esimerkkikohteissa painottuu kaupunkitilan käyttäjien osallisuus ja osallistaminen. Kansainväliset verrokkit kertovat, että Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelman laatijat ovat miettineet myös suunnitelman toimeenpanoa ja kaupunkilaisten osallisuutta kaupunkitilan kehittämisessä, mutta toisaalta uudisrakentaminen lyödään lukkoon jo suunnitelmavaiheessa, eikä kaupunkilaisilla ole suunnitelman perusteella siihen enää vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuus rajautuu siten lähinnä alueen elävöittämiseen kehittämisen ja tulevan käytön suunnittelun sijaan.

Kehittämistyöhön liittyvän uudisrakentamisen paineen tunnistivat myös haastateltavat, jotka penäsivät kehittämissuunnitelmasta välineitä erityisesti Turun historiallisen keskustan elävöittämiseen (MUSE/aud/2):

Sit mä aina mietin sitä, et miks kaikki täytyy olla niin valmiiks rakennettua, et eiks joskus vois nauttii vaan siit semmoisest olemisest, tiäksä. ... Että tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista, ku tarkoitus oli kuitenkin alun perin et elävöitetään. §Niin se elävöittäminen ei seinien rakentelust mihinkään muutu.

Haastatellut kaupunkilaiset toivoivat esimerkiksi pieniä, käytännön kehittämistoimia kuten istutuksia, penkkejä ja pöytiä: tilaa olemiselle. Kaivattiin myös nopeita toimenpiteitä suurisuuntaisten ja pitkäntähtäimen visioiden oheen. Toisaalta kehittämissuunnitelman visualisoinnit olivat panneet miet-

timään sitä, kenelle kehittämistyötä tehdään ja kenen uudistuvassa kaupunkitilassa toivottaisiin viettävän aikaa.

Et niis kuvissa tai ylipäätänsä suunnitelma, niin se on luotu nuorille aikuisille, jotka vaan hengaailee, jotka ei mee, jotka ei tee mitään. Jotka vaan tiiäks istuu. ... Niil on ehkä joku viinilasi kädes tai sanomalehti tai läppäri. Mut esimerkiks mis oli lapset? Ei missään. Eikä siel oo lapsille mitään. (MUSE/aud/2)

Haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia siitä, miten heidän kritiikkiinsä kehittämissuunnitelmaa kohtaan on vastattu ja miten palaute on otettu vastaan. Joiltakin osin haastateltavat ovat kokeneet, ettei heidän huoltaan tai mielipiteitään ole kuultu, vaan siihen on vastattu siten kuin asia olisi jo huomioitu suunnitelmassa. Toisaalta joillakin haastateltavilla oli kokemusta siitä, että he ovat tulleet kuulluksi ja huomioon otetuksi kehittämistyötä tehdessä. Erään haastateltavan mukaan kyse on siitä, miten asioita pystyy argumentoimaan.

Kyl meidät otettiin hyvin vastaan. ... Se avaa ovia paljon, kun se perustuu tietoon. Se on sitä tiedolla johtamista. (MUSE/aud/3)

Näin muisteli vapaan taidekentän toimintoihin osallistunut haastateltava, joka koki, että nimenomaan tutkittuun tietoon vetoamalla ja siten perustelemalla näkökulmansa voi saada äänensä kuuluville ja vaikutettua kehittämistyöhön ja päätöksentekoon. Pelkän kokemusasiantuntijuuden varassa Vanhankaupungin herättämästä *tunteesta* puhumalla ei siis samalla tavalla tule huomioituksi. Todelliset vaikuttamismahdollisuudet nähtiin haastatelluissa yleisesti ottaen yksittäiselle ihmiselle vaikeana tehtävänä. Yksi haastateltavista myös koki, että vaikka tietoa on tarjolla aikaisempaa enemmän, ovat osallistamisen nyktyvät lähtökohtaisesti ”vähän feikkoja”, mikä on vaikuttanut hänen halukkuuteensa ylipäänsä osallistua kaupunkikehittämiseen (MUSE/aud/4). Kehittämissuunnitelman julkaisun jälkeen pidettyihin asukkaita osallistaneisiin tilaisuuksiin liittyen haastateltavamme näkökulma oli, ettei annettu kritiikki ollut saavuttanut suunnitelman tekijöitä siten, että asukkaiden ehdottamat muutokset olisivat vaikuttaneet mahdollisilta. Esimerkiksi samalle alueelle suunnitelmassa ehdotetun täydennysrakentamisen ja asukkaiden ehdottoman niittykukkakedon välille tuskin syntyy kompromissia, joka voisi tyydyttää kaikkia osapuolia (TYKL/aud/2).

Suunniteltu ja koettu osallisuus

Ennen kehittämissuunnitelman julkistamista Turun Sanomissa julkaistiin kokosivun artikkeli Vanhan Suurtorin toimijoiden näkökulmista kehittämissuunnitelmaan liittyen. Artikkelin mukaan toimijat pelkäävät, että suun-

nitelma jää ainoastaan suunnitelman asteelle eikä alueen konkreettiseen kehittämistyöhön päästä. Turkuseuran hallituksen puheenjohtaja Maija Palonheimo sanoo artikkelissa, että suunnitelmia tehdään alueelle nyt kolmatta tai neljättä kertaa ja toivoo alueen kehittämisen käynnistyvän pienillä teoilla. “Suunnittelussa ollaan niin yläpilvessä, että en tiedä tullaanko sieltä koskaan Suurtorin pintaan,” ilmaisee artikkelissa Varsinais-Suomen toiminnanjohtaja Tiina Aalto huolensa alueen kehittämisestä (Korkki, 2021). Alueen toimijoiden toiveet kehittämisen suhteen ovat hyvin käytännönläheisiä. Esillä ovat olleet muun muassa erilaiset markkinatapahtumat, kirpputorit, pop up -liikkeet sekä erilaiset yhteisölliset toiminnan muodot sekä aikuisille että lapsille. Toiveissa kaupungin suhteen on myös talviaikaan ajoittuva torialueen hiekoitus, kesäiset kukkaistutukset, penkkejä istuskeluun ja lisävalaistusta tunnelman luomiseen. Ongelmaksi on koettu se, etteivät hyvät ideat ole edenneet kohti toteutusta (Korja-Kaskimäki, 2021; Korkki, 2021). Yksi haastateltavistamme näki myös, että Turun historiallinen keskusta on kärsinyt niin sanotun väliinpuotoajan roolista, kun kaupungin muita osia on viime vuosien aikana kehitetty voimakkaasti (TYKL/aud/3).

Kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 57) yhteisöllisyyden ja elävyyden tavoittelemisen keinona mainitaan ihmisten ja palveluntarjoajien “törmäyttämisen”. Suunnitelmassa puhutaan toimijoiden yhteistyön lisäämisestä, jonka tarkoitus on edistää yhteisöllisyyttä ja aktiivisuutta alueella ja luoda “uusia mahdollisuuksia vapaa-ajalle, asumisille, työpaikoille ja opiskelulle”. Suunnitelma jättää kuitenkin avoimeksi, keitä nämä ihmiset ja palveluntarjoajat ovat. Kulttuuriperinnön henkisen omistajuuden näkökulmasta tuntuu ristiriitaiselta puhua uusien yrittäjien, toimijoiden ja toimintojen houkuttelemisesta alueelle, ellei tämä ole alueeseen identifioituvien kulttuuriperintöyhteisöjen toive. Tässä kohtaa onkin hyvä huomata, ettei kehittämissuunnitelman tarkoituksena ole ollut niinkään suunnittelualueen kulttuuriperinnön määrittely, vaaliminen tai kehittäminen. Kulttuuriperintö-sana mainitaan kehittämissuunnitelmassa ainoastaan alueen kehittämisessä hyödynnettävänä elementtinä (2021, s. 11) ja asiana, joka kehittämistoimenpiteiden myötä tuodaan “koettavaksi kaikille” (2021, s. 27).

Kehittämissuunnitelmasta ei käy ilmi, keitä alueen kulttuuriperinnön omakseen kokevat osalliset ovat ja miten he kulttuuriperintönsä määrittelevät. Suunnitelman laatimisessa on keskitytty enemmän alueen toiminnallisuuteen kuin historiallisen keskustan kulttuuriperinnön osallisuuksien tunnistamiseen. Osallisuus tuntuu olevan ennemmin suunnitelman laatimisessa käytetty narratiivi kuin huolellisesti pureksittu kysymys. Myös kahta keskenään

erilaista käsitettä ”yhteistyö” ja ”yhteisöllisyys” käytetään suunnitelmassa (2021, s. 77) samassa yhteydessä huolettomasti sekaisin.

Kävelyhaastatteluissa kehittämissuunnitelman konkreettiset yksityiskohdat nousivat merkittävään rooliin, kun kaupunkilaiset pohtivat varsin kriittisestikin kaupunkitilan kehittymistä Turun historiallisessa keskustassa. Yksityiskohdat liittyivät erityisesti liikkumiseen: liikkumisen tapoihin ja reitteihin, mikä korostaa arkisten liikkumisen tapojen ja reittivalintojen merkitystä kaupunkilaisten arjessa. Esimerkiksi kehittämissuunnitelmaan sijoitetut uudet sillat herättivät haastateltavissa monenlaisia mielipiteitä. Jotkut ”periturkulaiset” haastateltavamme tuntemat henkilöt eivät ole käyttäneet vuonna 2013 avattua Kirjastosiltaa, sillä se on rakennettu heidän mielestään väärään paikkaan (MUSE/aud/3). Sillan käytöstä kieltäytyminen on arjen kulkureittien valintaan liittyviä tekoja, jotka vaikuttavat kaupunkitilan haltuunoton tapoihin. Erityisesti kehittämissuunnitelmassa mainittu siltojen määrä herätti haastateltavissa kriittisiä ajatuksia:

H: Liikaa siltoja, aivan järkyttävää.

M: Siinäki on rajansa.

H: Ota huomioon, olennaista täs on se, et porukka menee tän alueen [Vanha suurtori] kautta. Eihän tämä muuten elävöidy perhana, jos sä levität tuol kaiken maailman siltoja.

M: Tavallaan liikenteen suunnat muuttuu ja menee.

H: Niin, ei sitten kukaa enää käykään tääl, eikä tääl sillä elä, ettei kukaan käy tääl. (MUSE/aud/1)

Toinen haastateltavamme piti periaatteessa siltojen määrän lisäämistä järkevänä ja toiminnallisuutta edistävänä asiana, mutta piti niiden sijoittelua huonosti harkittuna:

Musta tuntuu, että se onkin vähän silleen, Lundénkin ajatellut silleen, et no hei roiskitaan tohon vähän, niin katotaan minkälaisen vaikutelman se tekee. (MUSE/aud/3)

Haastateltavat eivät halunneet siltoja ”koristeeksi”, vaan niille piti nähdä selkeä käyttöarvo (MUSE/aud/4).

Samalla tavoin voimakkaan täydennysrakentamisen koetaan tukkivan luonnollisia kulkemisreittejä muuttaen perustavalla tavalla monien mahdollisten reittien huokoista kaupunkitilaa. Kulkemisen tavoista käydään kaupunkitilassa jatkuvaa neuvottelua. Autoilu, pyöräily, kävely ja esimerkiksi sähköpotkulaudoilla kulkeminen ovat tapoja kulkea Turun historiallisessa keskustassa. Keskustan kehittämisen kannalta haastatellut kaupunkilaiset

KUVA 3 Maaherran makasiinin takapiha, joka toimii nykyisin parkkipaikkana.
Kuva: Maija Mäki 2021

kokevat, että suunnittelua on ohjannut erityisesti autoilu (esim. MUSE/aud/1, 4). Tämä herätti spontaaneja huvittuneisuuden hetkiä, kun kävelyhaastattelujen aikana huomattiin yhä uudelleen nimenomaan autoilureittien ja parkkipaikkojen ohjanneen pitkälti kaupungin toimintojen jäsentymistä. Erään haastateltavan kanssa päädyttiin Maaherran makasiinina tunnetun rakennuksen takapihalle (MUSE/aud/1):

Tää on parkkipaikka [nauravat]. Se on käytössä oleva parkkipaikka. ... Voi jumankauta. Kuinka puut ensin sahattii ja nyt siin on jo onneks vähän kasvanu. Tässä on nyt hyvä puoli näissä puissa, leikattu, et niist tulee veistoksia, et se on jo hyvä. Mutta ajatus oli, et se ois ollu vähän siksakkii, nyt siit tuli tommon suora.

Autovirtojen ohjaamiseen keskittyminen näkyy kävelijöiden ja pyöräilijöiden kannalta myös Uudenmaankadun ylittämässä liikennevaloilla ohjatussa risteyksessä. Kävelijän ja pyöräilijän kokemus on, että valot vaihtuvat hyvin nopeasti punaiseksi, jolloin tien ylittämiseen tulee kiireen tuntu. Tien toiselta puolelta avautuu Porthanin puisto, jossa H. G. Porthanin muistomerkin hahmo katsoo tuomiokirkon suuntaan. Erään haastateltavan kävelyhaastattelussa keskustelimme tarkemmin puiston "tunnusta", josta välittyi muistoihin kietoutuva, ruumiillinen kokemus (MUSE/aud/2):

Mä en oo koskaan tykänny täst puistost. Mä en tiä minkä takia. Tää on kylmä. Tai ylipäättään tää alue on kylmä. Siis niin, se miellelyhtymä on viileä. ... Mä luulen, et toi yks syy tää liikenne. Ja sit, mä en tiedä toi patsas on ainakin must, se lapsena oli vastenmielinen ja pelottava. Et mä en tykänny silloin.

Adjektiivit viileys ja lämpimyys toistuivat kaupunkiympäristöjen kuvauksissa. Lämpimyyttä lisäävät paitsi rakennusten värit ja materiaalit, myös luontoon liittyvät elementit. Voimakas autoliikenne ja toisaalta tyhjyyden kokemukset, autiot tilat ja hiljaisuus ovat luoneet kokemuksia tilojen kylmyydestä. Kehittämissuunnitelmalta kaivataan näiden lämpimien tilojen luomiskykyä, vetovoimaa ja kykyä herättää halua ajan viettämiseen, viihtymiseen. Useampi haastateltava kritisoi elävöittämisen käsittämistä ainoastaan liiketoimintaan perustuvien toimintojen kautta. Tilaa tulisi jättää omaehtoiselle kaupunkikulttuurille ja sen erikoisillekin, marginaalisille muodoille. Näin asiaa pohti yksi haastateltavistamme (MUSE/aud/3):

Markkinaehtoisuus kaupunkisuunnittelussa helposti tarkoittaa sen julkisen tilan kapeutumista. Et okei, kyl mä myönnän, että ravintolat, kahvilat, panimot, leipomot, kaikki se, mikä niitten tapahtumien infrassakin on tärkeätä. Ja se tuo sitä kuhinaa, ihan niinku tossa Vähätorillakin. Mut se kuitenkin kapeuttaa sitä julkista tilaa.

Yksi huomionarvoinen asia kehittämissuunnitelmaa lukiessa on, että siinä missä haastateltavat korostivat yksityiskohtien ja historiallisten jäänteiden merkitystä Turun Vanhaankaupunkiin liittämänsä erityisen tunteen herättäjänä, kehittämissuunnitelmassa ei juuri tunnisteta esimerkiksi arkeologisten jäänteiden merkitystä kaupunkitilassa. Kehittämissuunnitelma keskittyy

KUVA 4 Uudenmaankadun liikennevaloin ohjattu ylityspaikka. Kuva: Maija Mäki 2021.

kaupunkitilan toiminnallisuuksiin ja kulkureittien uudelleenohjaukseen, mutta suunnitelman narratiivista puuttuu arkeologinen Turku, jota kävelyhaastateltavamme tuntuvat arvostavan. Emme tässä yhteydessä arvioi täydennysrakentamisen määrää vaan tapaa, jolla uudet toiminnot ja rakenteet esitetään suunnitelmassa toteutettavaksi. Kehittämissuunnitelma keskittyy palveluiden ja reittien lisäämiseen sekä erilaisten kaupunkitilojen luomiseen:

”Jotain jännää jokaiselle” (2021, s. 103). Narratiivia ja käytettyjä diskursseja tarkastellen herää kuitenkin kysymys, onko suunnitelman laatijoilla lopulta ollut tiedossa, mitä ”jokainen” haluaa. Historiallinen Turku esiintyy kehittämissuunnitelmassa tuotteistettuna ja ylhäältä määriteltynä.

Haastateltujen merkityksellisenä kokemat kaupungin historialliset jäänteet olisi voinut sisällyttää suunnitelmaan täydennysrakentamisen määrästä tinkimättä. Georgiana Varna esitti jo vuonna 2013 julkaistussa Turun julkisia tiloja tarkastelleessa selvityksessään, että Vanhan Suurtorin maahan voisi asettaa ”lasikansia, joiden läpi näkyisi keskiaikaisen kaupungin raunioita, ja saada näin aikaan sekä matkailijoita että paikallisia asukkaita kiinnostava kohde” (Varna, 2013, s. 5). Haastatteluissa huomioitiin arkeologisten jäänteiden paljastamiseen ja niiden konservointiin ja ylläpitoon liittyvät taloudelliset kulut, mutta nähtiin, että kohteiden esille tuomiseen liittyvät edut olisivat hoitokustannuksia merkittävämpi asia.

Kaupunkitutkija Lieven Ameel (2015, 2020) on tutkinut kaupunkisuunnittelussa tapahtunutta tarinallisuuteen liittyvää käännettä. Vaikka argumentointi ja tarinat ovat aina olleet keskeisiä kaupunkisuunnitteluun ja -politiikkaan liittyviä piirteitä, ovat narratiivit viime vuosikymmeninä ottaneet vahvemman sijan kaupunkikehittämisessä. Narratiiviset ainekset, kuten retoriset kuvat, tarinat ja juonirakenteet vaikuttavat nykyään siihen, miten kaupunkisuunnittelijat esittelevät uudet aluesuunnitelmat suurelle yleisölle. Niillä myös kehystetään paikallispoliittisia diskursseja ja vaikutetaan kaupungin tulevaisuusvisioista johdettaviin rakennetun ympäristön konkreettisiin kehitystoimiin. Osallisuuden käsitteen näkökulmasta Ameelin kiinnostavimpia huomioita on, että vaikka alueen kehittämisessä keskeiseen asemaan nousisi inklusiivisuus ja yhteiskehittäminen, suunnittelussa saatetaan luoda niin sanotusti suljettua älykaupunkia, johon hakeutuu jopa homogeenistä asukaskuntaa. Tällainen *positiivinen segregatio* tarkoittaa, että alue omalla tavallaan eriytyy ja sulkeutuu samanhenkisten ihmisten asuttaessa sitä, minkä ajatellaan tukevan yhteisöllisyyttä. Positiivista segregatiota ei synny ilman paikallispoliittista ja kaupunkisuunnittelun ohjausvaikutusta. Ameel (2015, s. 223, 2020, s. 66–67) on itse kyseenalaistanut positiivisen segregatian kaupunkisuunnittelun lähtökohtana. Jää nähtäväksi, kuinka inklusiiviseen suunnitteluun Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma lopulta kannustaa.

Lopuksi

Kaupunkikehittämisen osallisuuksia tarkastellessa on hyvä hahmottaa, että osallisuus liittyy sekä suunnittelun prosesseihin että sen lopputuloksiin. Osallisuuden ei kaupunkikehittämisessä pitäisi koskea ainoastaan suun-

nitteluprosessin sidosryhmiä, vaan ylipäätään paikallisia toimijoita. Mikäli suunnitteluprosessissa halutaan hyödyntää paikallisia narratiiveja, tulee suunnitteluun osallistaa mukaan nimenomaisesti *kaupunkilaiset*. Prosessien ja metodien valinta tässä on kuitenkin haastavampi tehtävä. Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen hengen mukaisesti myös Suomessa suunnitteluprosesseissa painotetaan osallistamista, mutta se, miten prosessissa kerätävät tiedot päätyvät lopullisiin suunnitelmiin, on vielä hahmottumatta. Ole H. Casparsenin (2009) mukaan Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen mukaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi tarvittaisiin erityisiä osallisuusstrategioita, jotta *sidosryhmien* rinnalla kuulluksi tulevat entistä paremmin myös tavalliset *kansalaiset*.

Lieven Ameel ja Aleks Neuvonen (2016, s. 219) kirjoittavat, että kaupunkisuunnitteluun tarvitaan tulevaisuudentutkimuksen metodeja, kuten skenaariotarkasteluja. Skenaarioiden ja kerronnallisuuden keinoin voidaan laajentaa eri ihmisryhmien osallisuutta kaupunkisuunnittelussa, sillä ne tekevät näkyväksi ihmisten erilaiset arvot ja toiveet ja tarjoavat näin mahdollisuuden sisällyttää eri osallisten äänet päätöksentekoon. Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmasta on tunnistettavissa suunnittelua ohjaavat narratiivit, jotka näkyvät vanhan kaupungin ja yliopistoalueen toiminnoista ja kulkureiteistä hahmottuvina alueina. Sen sijaan suunnitelmasta ei käy ilmi, miten alueen vaihtoehtoisista tulevaisuuksista olisi keskusteltu osallisten kanssa. Tässä huomattavaa on, että narratiivien muotoon kirjoitetut skenaariotarinat saattavat myös piilottaa tai tehdä epäselväksi sen, millä tavoin eri toimijat ovat osallistuneet ja vaikuttaneet skenaarioiden syntyyn.

Haastatteluaineistossa historiallinen keskusta koetaan pitkälti kulkureitien ja historiallisista yksityiskohdista muodostuvan paikan hengen (*genius loci*) kautta. Paikan henki muodostuu aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön vuorovaikutuksessa, jolloin aineellisilla elementeillä tarkoitetaan paikalle luonteenomaisia ympäristön piirteitä (Nyström, 2006). Paikan henki on yhteydessä ympäristön autenttisuuteen käsitteen laajassa merkityksessä. Ympäristön autenttisuuden vaaliminen ei tarkoita kehittämisen ja uusien elementtien lisäämisen kieltämistä, päinvastoin. Arkkitehti Jukka Jokilehto (2014) on todennut, että autenttisuudesta ympäristöstä erityisen tekee luova prosessi, joka tekee ympäristöstä alkuperäistä. Toisin sanoen myös ympäristöön lisättävien uusien elementtien tulisi olla paikallisyhteisön hyväksymiä ja heidän tarpeistaan lähteviä täydennyksiä. Haastatellut kokivat Turun Vanhankaupungin paikan hengen tunteena, erityisenä lämpönä, johon liittyivät esimerkiksi rakennusten värimaailma, mukulakiveykset ja kasvillisuus sekä niihin johdattavat totutut kävelyreitit. Mitä tälle tunteelle tapahtuu, kun asi-

antuntijavoimin toteutetun kehittämissuunnitelman mukaisesti määritellyt uudet rakennukset ja reitit toteutuvat alueelle?

Kehittämissuunnitelmassa tiettyjä diskursseja, kuten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta sekä yhteiskehittämistä on käytetty kavennetusti. Voi silti toivoa, että alueen kaavoitus- ja suunnitteluvaiheessa huomioidaan paremmin kaupunkilaisten nykyisten ohjattujen ja ohjaamattomien kulkureittien sekä arkeologisten jäänteiden merkitys paikan hengen muodostumisessa. Sekä aiempien selvitysten että kävelyhaastattelujemme perusteella on selvää, että Vanhankaupungin alue kaipaa kehittämistoimenpiteitä ja uudistamista kaupunkisuunnittelun keinoin. Nähtäväksi jää, tavoittaako tämä suunnittelu niin aineellisen ympäristön, nykykäyttäjien tavat ja tottumukset kuin paikkaan liittyvät paikallistarinat paikan hengen perustana (ks. Karhunen, 2014).

Kirjallisuus

Tutkimusaineisto

Turku 2029 – pohjoisen Itämeren kiinnostavin kaupunki. *Kaupunkistrategia 2018*. (2018). Turku: Turun kaupunki.

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma. (2021). Turku: Turun kaupunki, Suomen Yliopistokiinteistöt Oy, TYS, Turun yliopistosäätiö, Kirkko Turussa ja Kaarinassa, Åbo Akademi, Stiftelsen för Åbo Akademi, Turun yliopisto, Lundén Architecture Company & Demos Helsinki.

Haastattelut

Haastattelut ja havainnointikävelyjen tallenteet on arkistoitu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, museologian MUSE-kokoelmaan.

Kävelyhaastattelut: MUSE/aud/1–4

Havainnointikävelyt: MUSE/spa/26–27

Tutkimuskirjallisuus

Ameel, L. (2020). *Narrative turn in urban planning: plotting the Helsinki waterfront*. London: Routledge.

Ameel, L. (2015). Emplotting Urban Regeneration: Narrative Strategies in the Case of Kalasatama, Helsinki. Teoksessa J. Rajaniemi (toim.), *Re-City. Future City – Combining Disciplines*. Datutop 34. Tampere: Tampere University of Technology, 222–240.

Ameel, L. & Neuvonen, A. (2016). Utopian jälkeen: vaihtoehtoisia tulevaisuusvisioita kirjallisuudessa ja kaupunkistrategioissa. Teoksessa L. Ameel, S. Jokela, A. Kivilaakso, S. Laine & T. Vahtikari (toim.), *Terra: Maantieteellinen aikakauskirja*, 128(1). *Teema: Joustava kaupunki*. Helsinki: Suomen Maantieteellinen Seura, 215–220.

Aula, I. (2018). Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore*, 25(1), 74–95. <https://doi.org/10.30666/elore.72816>

Casparsen, O. H. (2009). Public participation in strengthening cultural heritage: The role of landscape character assessment in Denmark. *Geografisk Tidsskrift – Danish Journal of Geography*, 109(1), 33–45.

Degen, M., Gillian, R. & Begum, B. (2010). Bodies and Everyday Practices in Designed Urban Environments. *Science Studies*, 23(2), 60–76.

- Forssell, A.** (2015). *Historiallisen jokirannan julkisen tilan kehittäminen*. Tutkimuskatsauksia 2/2015. Turku: Turun kaupungin Kaupunkitutkimusohjelma. https://www.turkuai.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2-2015.pdf
- Forsell, S.** (2009). *Lasten, nuorten ja lapsiperheiden Turun keskusta – viihtyisän ja urbaanin asuin- ympäristön edellytykset, tekijät ja mahdollisuudet*. Maisemantutkimuksen pro gradu -tutkielma, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun yliopisto.
- Grahn, M.** (2014). *Perheyhtiö ja paikallisuus*. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 374. Scripta lingua Fennica edita. Turku: Turun yliopisto.
- Hovi, P.** (2021). *Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä*. *Annales Universitatis Turkuensis B* 554. Turku: Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/152686>
- Jokilehto, J.** (2014). *International Doctrine; Some Personal Reflections*. Teoksessa K. Kovanen, M. Ehrström, M. Häyrynen, M. Vepsä & A. Kivilaakso (toim.), *Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOS Finland, 49–57.
- Jokinen, A., Asikainen, E. & Mäkinen, K.** (2010). Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sociologia*, 47(4), 255–269.
- Jäger, S. & Maier, F.** (2009). *Theoretical and methodological aspects of Foucauldian critical discourse analysis and dispositive analysis*. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.), *Methods of Critical Discourse Analytics*. London: SAGE, 2. painos, 34–61.
- Karhunen, E.** (2014). *Porin kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Scripta Lingua Fennica Edita, C 379. Turku: Turun yliopisto.
- Katedralskolanin pop up -museossa vieraili lähes 4500 kävijää**. https://www.turku.fi/uutinen/2018-07-16_katedralskolanin-pop-museossa-vieraili-lahes-4500-kavijaa
- Korja-Kaskimäki, L.** (2021). Saa kehittää, kiitos. *Turun Sanomat*, 13.3.2021. <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/5252062/Saa+kehittaa+kiitos+Turun+Vanhankaupungin+toimijat+kaipaavat+tekoja+ei+vain+ideahuttua>
- Korjonen-Kuusipuro, K. & Kuusisto-Arponen, A.-K.** (2017). Muistelun monet muodot – kertomus, kehollisuus ja hiljaisuus paikan tietämisen tapoina. *Elore*, 24(1), 1–17. <https://doi.org/10.30666/elore.79278>
- Korkki, R.** (2021). Järkäläinen kehityshanke ehdistaa Vanhan Suurtorin toimijoita – ”Suunnitelmaa tehdään jo kolmatta tai neljättä kertaa”. *Turun Sanomat*, 17.1.2021. <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/5189947/Jarkalalainen+kehityshanke+ahdistaa+Vanhan+Suurtorin+toimijoita+Suunnitelmaa+tehdaan+jo+kolmatta+tai+neljatta+kertaa>
- Kostet, J.** (2009). *Aurajoen merkitys Turun kaupunki-identiteetille*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun yliopisto.
- Kusenbach, M.** (2003). *Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool*. *Ethnography*, 4(3), 455–485. <https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Lee, J. & Ingold, T.** (2006). *Fieldwork on Foot. Perceiving, Routing, Socializing*. Teoksessa S. M. Coleman (toim.), *Locating the Field. Space, Place and Context in Anthropology*. Oxford: Berg, 67–85.
- Luggauer, E.** (2019). *Walking on Čemovsko Polje*. Teoksessa S. Eggmann, S. Kolbe & J. Winkler (toim.), *Wohin geht die Reise? Eine Geburtstagsgabe für Johanna Rolshoven 2019*. <https://www.geruchderzeit.org/luggauer/>
- Nyström, L.** (2006). *Arkitektur för livet. Om nutidens arkitektur mellan dåtid och framtid*. Karlskrona: Bildande.
- Ojanen, K.** (2018). *Pysähdyttävät paikat*. Videoitu kävelyhaastattelu etnografisena menetelmänä. *Elore*, 25(2), 128–140. <https://doi.org/10.30666/elore.76610>
- Pink, S.** (2007). *Walking with video*. *Visual Studies*, 22(3), 240–252.
- Pink, S.** (2009). *Doing Sensory Ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Smith, L. & Waterton, E.** (2009). *Heritage, Communities and Archaeology*. London: Bloomsbury.
- Suopajarvi, T.** (2014). Kävelyssä rakentuva paikka. Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä. *Sociologia*, 51(4), 332–346.

- Vahanne, S.** (2008). *Turvattomuuden tila – turvattomuusmielikuvat ja niihin vaikuttavat tekijät Turun keskustassa. Kestävän kehityksen koulutusohjelman opinnäytetyö, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys.* Turku: Turun ammattikorkeakoulu. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/saija_vahanne_turvattomuuden_tila_-_turvattomuusmielikuvat_ja_niihin_vaikuttavat_tekijat_turun_keskustassa.pdf
- Vahtikari, T., Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti P.** (2021). Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino, 365–386.
- Varna, G.** (2013). *Miten julkisia ovat Turun julkiset tilat? Tutkimuskatsauksia 1a/2013.* Turku: Turun kaupungin Kaupunkitutkimusohjelma. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2013-1a.pdf
- Vasanen, A.** (2009). *Asuminen Turun keskustassa. Asumispreferenssit, asumisviihtyvyyden ja asuinpaikan valinta.* Keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun kaupunki. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/antti_vasanen_asumisvalinnat_ja_-_preferenssit_turun_keskustassa.pdf
- Vergunst, J.** (2010). Rhythms of Walking. History and Presence in a City Street. *Space and Culture*, 13(4), 376–388.
- Winther J. M. & Phillips, L.** (2000). *Diskursanalytisk teori och metod.* Översättning: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.